Anul I-iŭ, No. 6. Iunie 1915.

REVISTA ISTORICĂ

= Dări de seamă, =
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL MAĬ MULTOR SPECIALIȘTĬ.

BUCUREȘTI

EDITURA CASEĬ ȘCOALELOR

1915

www.dacoromanica.ro

SUMARIUL:

I. *I. C. Filitti:* Un Grec romanisat (Stolnicul Ştefanachi Cremidi 1730-1764). — *Alex. Lepĕdatu:* Un început de traducere a Mineielor la Braşov în a doua jumătate a secoluluĭ al XVIII-lea.

II. DOCUMENTE: Un act financiar din Vasluiŭ pe la 1780. — O judecată a tîrguluĭ Drăguşenĭ.

III. DĂRĬ DE SEAMĂ: *T. Burada,* Istoria teatruluĭ în Moldova.

Manuscriptele se trimet d-luĭ N. Iorga, Vălenii-de-Munte (Prahova).

Administraţia: Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc".

Un n-r 30 de banĭ; abonamentul anual 3.50; pentru străinătate 50 de banĭ n-rul; abonamentul 6 leĭ.

Pentru cărţile despre care se fac recensiĭ care le recomandă se poate reţinea gratuit, după dorinţă, anunciul pe copertă.

Pentru studenţi, preţul în jumătate, direct de la administraţie.

www.dacoromanica.ro

Anul I-iŭ, No. 6. BUCUREȘTI. Iunie, 1915.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRĬ DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR, de N. IORGA

Un Grec romanisat.
Stolnicul Ștefanachi Cremidi (1730-1764).

În răscoalele pe care, în repețite rînduri, încă de la începutul secoluluĭ al XVII-lea, boierii de țară le-aŭ pornit împotriva Grecilor, de partea celor d'intăiŭ se numără totdeauna și boierĭ grecĭ de origine. Fenomenul se explică prin comunitatea de interese ce se stabilia răpede între boierii de țară și boierii grecĭ așezațĭ definitiv în Principate, căsătoriți aci și lipsiți de orĭce gînd de întoarcere în patria lor. Asimilarea acestora se făcea fără greutate încă de la prima generație, și aceștĭ romanisațĭ se simțiaŭ tot atît de interesațĭ ca și boierii de țară să lupte împotriva Grecilor noĭ cari veniaŭ cu Domniĭ tot maĭ des reînnoițĭ. Era un simț comun de conservare, care-ĭ îndemna să se opuie împreună unor candidațĭ noĭ la foloasele reale ce decurgeaŭ din exercițiul diferitelor dregătoriĭ. Se năștea o solidaritate între ceĭ ce apucaseră să fie, înpotriva rivalilor proaspețĭ. Astfel, Vasile Lupu, de și Grec și el, duce lupta împotriva luĭ Alexandru-Vodă și a Grecilor luĭ[1]. Romanisatul Postelnic Constantin Cantacuzino e prigonit de Dumitrașco Vistierul, „Grecul“[2], un Cantacuzin și el. Cantacuzineștiĭ sînt dușmanĭ aĭ Ruseteștilor[3], de și neamurile lor se înrudesc. Ajuns Domn, Nicolae Mavrocordat are grijă să obștească legăturile luĭ de sînge cu vechiĭ Domnĭ aĭ Moldoveĭ[4].

În Țara-Românească, între aniĭ 1750-1765, boierii se răzvrătesc de maĭ multe orĭ împotriva unor Grecĭ proaspețĭ, ajunșĭ la mare trecere la Poartă, printre cari Manolachi Gealepul, și ginerii luĭ, Iordachi Geanet și Iordachi Stavrachi[5]. Eraŭ și aceștia dintre

[1] *Letopisețe*, I, p. 293.

[2] Iorga, *Doc. privitoare la familia Cantacuzino*, p. 71.

[3] *Letopisețe*, II, p. 17.

[4] D. Russo, *Cronica Ghiculeștilor*, extras din „Buletinul Comisieĭ Istorice a Românieĭ, vol. II, București, 1915, p. 4.

[5] Filitti, *Lettres et extraits concernant les relations des Principautés roumaines avec la France*, p. 377. Cf. *Letopisețe*, III, p. 186, — De altfel nu era totdeauna armonie nicĭ între rudele cele maĭ apropiate; *ibid.* p. 231.

www.dacoromanica.ro

specimenele încolțite des pe ulițele Țarigraduluĭ, feciorĭ de empiricĭ, de zarafĭ, orĭ de breslașĭ ajunșĭ în favoarea Vizirilor și Sultanilor și dispunînd ca atare de dregătoriile și chiar de Scaunele Principatelor. De partea boierilor de țară cari se plîng atuncĭ de aceĭ Grecĭ, se află și un oarecare Ștefanachi, de care pănă acum nu se știa altceva decît, după spusa luĭ Atanasie Ipsilanti [1], că era el însușĭ „Grec țărigrădean". Cîteva amănunte asupra acestuĭ personagiu socotesc că nu vor fi lipsite de orĭce interes.

Într'o lucrare recentă [2], menționînd pe Clucerul de arie Ștefanachi Cremidi, nu îndrăznisem să afirm că acest unchiŭ îndepărtat era una și aceiașĭ persoană cu Medelnicerul, apoĭ Stolnicul Ștefanachi, răzvrătitul împotriva Grecilor, de care vorbesc atîtea izvoare. Îmĭ lipsiaŭ dovezile, pe care, de atuncĭ, le-am găsit [3].

[1] Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, p. 399.

[2] *Așezămîntul cultural al Mitropolituluĭ Dositeĭ Filitti*, pp. 120-1.

[3] Iată documentele, în ordine cronologică:

1711, *Antonie Comisul Cromida*, în Cronica luĭ Greceanu, ed. Șt. D. Greceanu, p. 211.

1718, Sept. 18 (Arh. Stat., Cond. Mitrop. Buc., V., fol. 198). Ioan-Vodă (Mavrocordat). Dat-am... această poruncă credincios boieruluĭ Domnieĭ Mele *Antonie Vel Armaș*... să aibă a ținea... o casă aicĭ în Bucureștĭ, care este făcută de răpos. Constantin-Vodă (Brîncoveanu) cu cheltuiala Vistierieĭ, pe locul Mitropolieĭ, pe lîngă Dîmboviță, care o aŭ fost dat și o aŭ fost dăruit atuncĭ Constantin-Vodă luĭ Antonie grămăticul, și, pe urmă, lipsind Antonie grămăticul, aŭ rămas casele în seama unora și altora, și, trecînd vreme multă... și întîmplîndu-se luĭ Antonie grămăticul moarte la Țarigrad, aceste case aŭ rămas iar pe seama Domnieĭ, și, neavînd boierul Domnieĭ Mele ce scrie maĭ sus case aicĭ în Bucureștĭ, s'aŭ apucat și aŭ dres casa, ca să se odihnească dumnealuĭ". Decĭ Domnul dă voie luĭ Antonie Vel Armaș să locuiască în acele case, plătind chirie Mitropolieĭ. La 1720, April 24, Nicolae-Vodă Mavrocordat întărește actul în favoarea luĭ *Antonie biv Vel Armaș*.

1730, Novembre 2 (*ibid.*, fol. 198 V-o 199). *Ștefan vtori Spătar, feciorul răpos. Antonie biv Vel Comis*, dă Mitropolieĭ casele de care s'a vorbit.

1737, Dec. 15 (*ibid.*, fol. 213 V-o). Eŭ, Despa soția luĭ Iane Boldescu cupețu ot Buzăŭ..., dat-am zapisul mieŭ la mîna d-luĭ *Ștefanache Vel Clucer za arie...*, că i-am vîndut... treĭ prăvăliĭ de lemn pe locul nostru în fața *Scaunelor*, în orașul Bucureștĭ".

1739 (Dapontes, *Ephémérides Daces*, ed. Legrand, II, pp. 282-4). *Ștefanachi Kremmydi, Clucer za arie.*

1743 Mart 10 (Arh. Stat., Mitrop. Buc., pachet 349/168 netrebnic, doc. 11). Mihaĭ-Vodă Racoviță dă niște Țigani luĭ Constantin Obedeanu Vel Stol-

www.dacoromanica.ro

Ştefanachi apare întăia oară la 1730, ca vtori Spătar, fiind foarte tînăr. La acea dată murise tatăl său, Antonie, Vel Armaş la 1718, Vel Comis în Divanul îndoiteĭ sale rude Nicolae Mavrocordat, la 1724 şi 1725[1]. Sora luĭ Antonie era căsătorită cu Panaiotachi, Vel Sluger în Divan la 1719[2], Vel Păharnic la 1724. Fiica acestora, Smaranda, a fost a treia soţie a luĭ Nicolae-Vodă[3]. Antonie era şi el fiul unuĭ alt Antonie, care însoţise, la 1688, în misiune la Viena pe vărul său bun de spre mamă Alexandru Mavrocordat Exaporitul[4]. Ca şi Mavrocordaţiĭ, ca şi Gulianiĭ, ca şi nişte Ruseteştĭ (poate Cupăreştii), Ştefanachi cobora din neamul vestituluĭ gealep Scarlat, prin una din fiicele acestuia[5]. De spre mamă-sa,

---

nic, să-ĭ ţie în bună pace de către *Ştefanache biv Vel Clucer za arie feciorul luĭ Antonie Armaşul.*

1752, Maiŭ 28 (Arh. Stat., Cond. Mitrop. Buc., V, fol. 214). Adecă eŭ *Ştefanache biv Vel Medelnicer* dat-am acest... al mieŭ zapis la cinstita mîna Sf. Sale.., chir Neofit şi la sf. Mitropolie... că am făcut schimb cu Sf. Sa de mi-aŭ dat... mie moşia de la Dărăştĭ, sud. Vlaşca, pe apa Argeşuluĭ..., ce este alăturea cu moşia mea..., şi eŭ i-am dat Sf. Sale locul mieŭ de la *Scaune*, pe care am avut maĭ nainte prăvăliĭ şi pivniţă..., care acest loc mi-a fost şi mie cumpărătoare de la *Despa.*"

1758, Mart 4 (*ibid.*, fol. 214 V-o). Eŭ Bîrcă cojocarul dat-am zapisul mieŭ la mîna d-luĭ jupînuluĭ Stefanì..., că am vîndut d-luĭ casele şi pivniţa cu prăvălia de la uliţă..., care loc se hotărăşte *de spre Scaune* cu locul d-luĭ *Ştefanachi biv Vel Medelnicer...*

1761, Ianuar 28 (*ibid.*, fol. 215). Eŭ Stefani cojocarul dat-am acest... zapis... Sf. Sale părinteluĭ Mitropolit... Grigorie..., fiind Sf. Sa vecin cu acest loc al mieŭ, cu locul Sf. Sale ce este *de spre Scaune*, care îl are de la d-luĭ *Stolnicul Ştefanache...*

[1] Acad. Rom., doc. 26/53 şi 90/94.

[2] *Ibid.*, doc. 53/59.

[3] In lucrarea mea *Aşezămîntul Mitrop. Dositeĭ*, am făcut greşala de a identifica pe Panaiotachi cu ctitorul cu acelaşĭ nume de la biserica Stavropoleos din Bucureştĭ (p. 116 nota 9). Adevărul este că nu se ştie încă din ce familie era Panaiotachi. Ipotese sînt inutile. N'am făcut însă nicăieri din *Stavropoleos* un nume de familie! Totuşi Al. A. C. Sturdza, în *L'Europe orientale et le rôle historique des Maurocordato* (Paris 1913), p. 95 no. 2, p. 410 şi în arborele genealogic de la sfîrşit, referindu-se la mine şi la izvoarele citate de mine, iea pe Stavropoleos drept nume de familie. Ţiŭ să declin orîce răspundere.

[4] Filitti, *l. c.*, pp. 115-116 şi 121 no. 4. Trebuie deosebiţi, decĭ, doĭ Antonie.

[5] Al. A. C. Sturza, *o. c.*, p. 354 publică un interesant document pe care însă îl înţelege greşit. La 1631 văduva, născută Carageà, a luĭ Scarlat, vine la moştenirea acestuia, cu *treĭ* fiice ale eĭ, Sofia, Asanina şi Alexandra.— Sturza crede că Alexandra este Roxandra, mama Exaporituluĭ. În realitate

www.dacoromanica.ro

Ştefanachi era nepotul doctorului Manolachi Duki[1]. Doctorul fusese ginere lui Dumitraşcu-Vodă Cantacuzino[2].

*

Ştefanachi se căsători în Ţara-Românească, cu Maria, una din fiicele Medelniceruluĭ Iani Slătineanu şi ale Stancăĭ Leurdeanu[3]. Astfel se înrudi el cu mulţĭ boierĭ marĭ de ţară, printre cari cu Cantacuzinĭĭ, mama Stancăĭ fiind o fată a Stolniculuĭ Constantin Cantacuzino. Soţia luĭ Ştefanachi era soră cu Răducan Slătineanu ce a fost Vel Vornic[4], cu soţia Logofătuluĭ Constantin Cîndescu şi cu soţia luĭ Drăghicean Greceanu, strămoşul boierilor Corneştĭ. Se explică dar pentru ce Ştefanachi, de şi Grec de origine, a fost constant de partea boierilor de ţară în împrejurările dintre anĭĭ 1750-1764. Caracterul săŭ trebuie să fi fost vioiŭ, neastîmpărat, veşnic nemulţămit. Încă de tînăr, la 1739, îndrăzneşte să indispuie pe Constantin-Vodă Mavrocordat, prin violenţele sale faţă de nişte seimenĭ din garda domnească[5], şi cunoaşte pentru întăia oară drumul surghiunuluĭ. Cînd Constantin-Vodă venise în Scaun (1744-1748), Ştefanachi ocupa dregătoria de Vel Medelnicer şi pare că împarte cu Pîrvu Cantacuzino şi cu alţĭ boierĭ şi negustorĭ slujba oierituluĭ, ceia ce atrage asupră-li năpăstuirile luĭ Grigore-Vodă Ghica, urmaşul luĭ Mavrocordat. Pîrvu se pregătia să dea jalbă la Constantinopol, cînd Grigore-Vodă muri şi fu înlocuit prin fiul săŭ maĭ mic, Mateĭ, ginerele luĭ Başa Mihalopol. Atît din povestirea genealogistuluĭ Mihaĭ Cantacuzino[6], cît şi din a Croniceĭ Ghiculeştilor, reiese că nemulţă-

---

Roxandra fusese măritată (cu Alexandru-Vodă Coconul) şi decĭ înzestrată încă de pe cînd trăia tatăl eĭ, aşa că nu maĭ venia la moştenirea acestuia, pe care aveaŭ s'o împartă numaĭ cele treĭ fete nemăritate (care aŭ luat apoĭ pe Iulianò, un Rosetti şi un Cremidi; Legrand, *Généalogie des Maurocordato*, ed. 1-a, p. 11). Mama supravieţuitoare avea drept la usufructul uneĭ părţĭ.— Iani postelnicul de la 1625, nepot al luĭ Scarlat, care reînnoieşte Sf. Sava din Iaşĭ (Iorga, *Studiĭ şi doc.*, VII, CXIX) este Carageà, nepot de frate al soţieĭ luĭ Scarlat (cf. Rhangabé, *Livre d'or*, la: Caragea).

[1] D. Russo, *Cronica Ghiculeştilor*, p. 82.

[2] *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. Iorga, p. 40.

[3] *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 321, nu aminteşte decît pe soţia logofătuluĭ Constantin Cîndescu.

[4] *Genealogiile documentate ale familiilor boiereştĭ*, de St. D. Grecianu, vol. I, familia Asan.

[5] Dapontes, *Ephémérides Daces*, ed. Legrand, II, pp. 282, 284.

[6] P. 121 şi urm.

www.dacoromanica.ro

mirea era generală printre boierii de țară, dar nu atît din causa Domnului chiar, ci a sfetnicilor săi greci, mai ales a socrului său Iordachi Hatmanul [1]. În fruntea nemulțămiților stăteau Mitropolitul Neofit, de și Grec din Creta, și fostul Mare-Vornic Constantin Dudescu, pe care Cronica, firește parțială, a Ghiculeștilor [2] îl califică de „minte din capul locului nestatornică și pururea neastîmpărată, nerecunoscător către binefăcătorii săi, căci către toți Domnii s'a arătat viclean, spinos și nerecunoscător". Se potrivia mult firea Dudesculuĭ cu a lui Ștefanachi, de care genealogistul Mihai Cantacuzino, care-l cunoștea bine, scrie: „adevărul să zicem, era om foarte amestecător, nu numai Domnilor, ci și boierilor", păcate de altfel comune mai tuturor puternicilor acelor vremi, ca și păcatul de a fi fost „răpitor de moșiile săracilor [3]". Cronica Ghiculeștilor îi zice numai „om stricat". El a fost delegatul boierilor nemulțămiți să se ducă la Poartă pentru a se plînge Sultanului [4]. Un capugibașa fu orînduit să facă anchetă la București. În ziua de Sf. Constantin a anului 1753, Mitropolitul Neofit porni de la Mitropolie cu boierii și cu norodul și adeveriră lui Capugi-bașa că jalba lui Ștefanachi era într'adevăr conformă voinței tuturora. Frații Barbu și Ștefan Văcărescu, singurii boieri de țară ce țineau cu Domnul, se alipiră și ei în ultimul moment la boierii nemulțămiți. Matei Ghica fu mutat din Scaunul Țerii-Românești, Iordachi Hatmanul surghiunit la Chios, dar tot odată fură surghiuniți la Mitiline Dudescu, fiul său Nicolachi și Ștefanachi, cu jupânesele lor. Aŭ mai fost surghiuniți în fine hirurgul Stavrachi și fiul său Iordachi, de și se aflaŭ în slujba Domnului Moldovei Constantin Racoviță, pentru că Împărăția îi bănuia că n'ar fi fost străini de tulburările din Țara-Românească. După două luni, toți aŭ fost liberați.

* * *

Supt Constantin Racoviță, care urmează lui Matei Ghica, Dudescu se înțelege cu Barbu Văcărescu și cu Grigorie episcopul

---

[1] Filitti, *Lettres et extraits*, pp. 343, 360. Acest Iordachi nu trebuie confundat cu Iordachi Slugerul (chiar atunci răposat; Russo, *l. c.*, 80), socrul lui Constantin-Vodă Racoviță și începătorul familiei Slugearoglu saŭ Iorgulescu.

[2] Russo, *l. c.*, p. 82.

[3] *Genealogia*, ed. Iorga, p. 140.

[4] Russo, *l. c.*, pp. 82-4; *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 122; *Letopisițe*, III, p. 225.

www.dacoromanica.ro

de Rîmnic spre a cere Domnului izgonirea Postelniculuĭ Iordachi Gianet, numirea a două capuchehaiele romînĭ pe lîngă capuchehaiaua grec Iordachi Stavrachi, făgăduința că Mitropolitul, iar un Grec, Filaret Mihalitzi, va fi înlăturat. Dar Stavrachi găsește un aliat într'un boier de țară, Constantin Brîncoveanu, supărat că fusese înlocuit în Spătărie prin Ștefan Văcărescu. Genealogistul Mihaĭ Cantacuzino e și el mulțămit de Racoviță pentru că-ĭ dă Vistieria, și el „printr'acest prilej, cu această boierie, s'a foarte îndestulat, adăogînd a luĭ avere [1]".

Liniștea se restabilește apoĭ până la suirea în Scaun a luĭ Constantin Mavrocordat în 1761. Ștefanachi se astîmpărase în acest răstimp și ocupase dregătoria de Vel Stolnic. Împotriva luĭ Mavrocordat și a sfetnicilor luĭ grecĭ, se coalisează acum Constantin Dudescu și Dumitrașcu Ghica. Eĭ pîrăsc pe Domn că ar fi adunat din țară în șeĭsprezece lunĭ 10.000 de pungĭ cu ajutorul Vistieruluĭ Mihaĭ Cantacuzino [2].

Urmașul luĭ Mavrocordat, Constantin Racoviță, nu scapă nicĭ el de intrigile luĭ Dudescu, aliat de data aceasta cu Dumitrașco Racoviță—de și rudă a Domnuluĭ — și cu Badea Știrbeĭ-Drăgănescu. Din porunca Sultanuluĭ, Bașa-Mihalopol este înlocuit atuncĭ în capuchehaialîc prin Iordachi Stavrachi, de care Genealogia Cantacuzinilor scrie că „s'a învrednicit maĭ mult decît toțĭ Grecii, de cînd este Constantinopolul în mînile Turcilor, dar cu totul dat la răutățĭ. El a ajuns să fie sfetnic iubit al luĭ Sultan-Mustafà, căpătînd aceasta tot pe sfaturĭ rele și prin răpire de banĭ, ca unul ce acest Sultan era foarte iubitor de argint" [3]. Foștiĭ boierĭ grecĭ aĭ luĭ Mavrocordat, căzniți în temnița de Stat de la Șepte Turnurĭ, nemărturisind decît 7.000 de pungĭ din cele 10.000 ce li se cereaŭ ca stoarse prea mult din țară, Sultanul consimți, sfătuit de Stavrachi, ca șepte boierĭ din Muntenia să fie închișĭ, spre a mărturisi de cele 3.000 de pungĭ lipsă. Aŭ fost închișĭ dar doĭ Dudeștĭ, Racoviță, Drăgănescu, Pîrvu și Mihaĭ Cantacuzino și Ștefanachi, maĭ întîiiŭ în casele domnești, apoĭ „în temniță cu hoțiĭ și cu ucigașiĭ, fără așternut, băgîndu-ĭ în fiare de picioare, și cu lanțurĭ de gît" [4]. Eĭ fură liberați de norod, cînd Domnul

[1] *Genealogia*, p. 126.
[2] *Ibid.*, p. 129 și urm.
[3] *Ibid.*, p. 134.
[4] *Ibid.*, p. 135.

www.dacoromanica.ro

căzu bolnav și muri, răpede, la 28 Ianuar 1764 [1]. Prin autoritatea lui Stavrachi, îi urmâ fratele său Ștefan Racoviță. Cantacuzinii, Racoviță, Drăgănescu și Constantin Dudescu fură chemați la Constantinopol și se împăcară cu noul Domn, făgăduind că vor împlini pungile de bani pe care le cerea. Ștefan-Vodă porni spre București, ducînd cu sine firmanul uciderii a doi boieri. În ziua chiar a intrării în Capitală, la 26 April 1764, spînzurâ la poarta Curții pe Stolnicul Ștefanachi și tăie capul lui Iordachi Băjescu, care n'avea nicio vină, dar era ispravnic, și moartea lui trebuia să arunce spaima în colegi [2].

Nu aveau să fie multă vreme mulțămiți cei ce se împăcaseră cu Stavrachi. Hrisovul din 30 Iunie 1764, dat de Domn [3] pentru a împiedeca pe viitor căsătoriile între Greci și pământence, precum și dobîndirea de imobile de către Greci, avea firește numai o valoare formală. Stavrachi își continuâ execuțiunile prin agenții săi, Stati din Zagora Vel Vistier, și Păharnicul Dumitrachi (altul decît Varlaam). În 28 August 1765, Stavrachi peri în sfîrșit de aceiași moarte pe care, cu un an înnainte, o suferise Stolnicul Ștefanachi [4].

I. C. Filitti.

Un început de traducere a Mineielor la Brașov în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În legătură cu articolul d-lui D. Furtună din n-l precedent al acestei reviste, nu va fi fără interes să se arate că Radul Duma, pe lîngă celelalte ale sale lucrări, începuse și traducerea Mineielor. El nu avu însă parte să ducă la capăt această mare lucrare a timpului, care fu săvîrșită, se știe, între 1776 și 1770, de

[1] *Ibid.*, p. 137 nota.

[2] *Ibid.*, p. 140.

[3] Publicat de I. Bianu, în „Revista Nouă", III, p. 302.

[4] Émile Legrand, în *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire*, Paris 1877 a publicat o poemă în versuri despre moartea lui Stavracoglu. În prefață, Legrand descrie viața acestuia, întemeindu-se pe Atanasie Ipsilanti. Constantin Daponte, în Catalogul publicat de Erbiceanu, *Cronicarii greci*, pp. 193-6, vorbește de bine pe Stavrachi, fiindcă fusese darnic cu el. Cf. și *Letopisețe*, III, pp. 253-4.

www.dacoromanica.ro

episcopiĭ Rîmniculuĭ Chesarie și Filaret[1]. Căcĭ abia termină traducerea Mineiuluĭ pe Septembre, cînd apăru întăiul Mineiŭ (pe Octombre) al luĭ Chesarie. Față cu lucrarea învățatuluĭ episcop rîmnicean, modestul dascăl brașovean înțelese că lucrarea sa nu maĭ avea rost a continuà. O conteni decĭ, de sigur nu fără regretul de a fi fost silit să-șĭ întrerupă astfel opera cu care voià poate să-șĭ încheie activitatea sa de zelos traducător. N'a rămas decĭ de la Radu Duma decît traducerea Mineiuluĭ pe Septembre, care e posibil să se găsească încă la Brașov, la biserica Sf. Nicolaie din Șcheĭ, unde traducătorul a fost cîntăreț vre-o cîteva deceniĭ[2].

Faptul mi-e cunoscut dintr'o notiță contimporană (din 17 Iulie 1782: curînd decĭ după moartea luĭ Radu Duma), păstrată într'un ms. miscelaneŭ de la sfîrșitul secoluluĭ al XVIII-lea, în proprietatea d-luĭ profesor și președinte al „Asociațiuniĭ", Andreĭ Bîrseanu de la Brașov[3], notiță ce urmează o copie a prefeței ce Radu Duma o făcuse traducerii sale, — identică poate cu acea semnalată de d. N. Iorga ca fiind transcrisă și pe un Mineiŭ de Rîmnic (pe Septembre)[4] de la biserica neunită din Mediaș[5].

Iată notița:

„Acest vrednic de laudă dascăl Radul Duma, fiind cu mare osărdie și având mare dar de la Dumnezeŭ, multe cărțĭ aŭ tălmăcit de pe limba letenească, greciască și sărbească pe limba rumănească. Și, văzănd că ar fi de mare folos a să tălmăci și ceale 12 Mineae sărbeștĭ pre înțelesul neamuluĭ rumănesc, s'aŭ îndemnat a le tălmăci și a le scrie pe limba rumănească, începănd de la luna luĭ Septemvrie (care aceal Mineiŭ de la această

[1] Cf. Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, II, supt aniĭ 1776, 1779 și 1780, iar pentru analisa literară a prefețelor, N. Iorga, *Istoria literaturiĭ romîne în secolul al XVIII-lea*, I, pp. 525-30.

[2] Innainte de 1750. Cf. *Istoria bisericiĭ Șcheilor Brașovuluĭ*, ed. St. Stinghe, Brașov 1899, p. 219.

[3] Ms. cuprinde, între altele, și o cronică în legătură cu trecutul Romînilor din Șcheiĭ Brașovuluĭ, deosebită în multe privințe de aceia a luĭ Radu Tempea (nota precedentă), cronică din care s'aŭ publicat cîteva fragmente în foaia „Dreptatea" din Brașov: n-rele 5, 7 și 8 din 1905.

[4] Se știe că Mineiul pe Septembre de la Rîmnic, în deosebire de celelalte, nu are prefață. Cf. Bianu-Hodoș, *o. c.*, p. 267.

[5] N. Iorga, *Scrisorĭ și inscripțiĭ ardelene și maramureșene*, II (= vol. XIII din *Studiĭ și documente*), p. 133.

www.dacoromanica.ro

lună l-aŭ tălmăcit și l-aŭ scris, care la acest Mineiŭ aŭ scris și aciastă predoslovie, care și eŭ văzînd acest lucru cuvios și vreadnic de laudă, am scris [1].

„După ce aŭ isprăvit aciastă lună a luĭ Septemvrie, vrănd și celelalte 11 lunĭ a le tălmăci și a le scrie, — numaĭ văzănd că s'aŭ îndemnat preaosfințitul episcop al Rămniculuĭ chiriu chir Chesarie, fiind plin cu învățătură și avănd multă răvnă asupra neamuluĭ rumănesc, aŭ început aceale 12 lunĭ a le tălmăci și a le da în stambă în limba rumănească, care la toate lunile aŭ scris predoslovii foarte cu multe învățăturĭ și istorii de la vechiĭ Romanĭ, cari, la aceale vremĭ, fiind idolatriĭ, făcea multe laude și podoabe idolilor, care acest prea-cuvios și plin de învățătură episcop s'aŭ săvărșit de la aciastă lume la anul 1780, Ianuar 9 [2]. Care acest dumnezeesc lucru rămănănd nesăvărșit, s'aŭ rugat ca să aibă silință a-l săvărși acel prea-cuvios și iar plin de învățătură episcop Filaret, care, și acesta avănd multă osărdie, s'aŭ silit și a săvărșit pe deplin aciaste 12 lunĭ. Și la toate lunile sănt și predosloviĭ, precum s'aŭ scris. Numaĭ la luna luĭ Septemvre nu s'aŭ scris predoslovie,—ce pricină va fi, nu se știe.

„Numaĭ acest vreadnic și cuvios dascăl Radu Duma, fiul răposatuluĭ părinte Dimitrie [3], ce aŭ fost preot și nameasnic la această biserică din Bulgarseg, ce iaste hramul sfăntuluĭ făcătoriuluĭ de minunĭ Nicolae, care acest vreadnic de laudă, neavăd parte de preoție, aŭ rămas dascăl și cănțăreț la aciastă biserică. Că, precum s'aŭ scris, avănd mare dar de la Dumnezeŭ, de aŭ tălmăcit și aŭ scris multe cărțĭ pe înțelesul limbiĭ românești, s'aŭ îndemnat de aŭ tălmăcit și aŭ scris luna luĭ Septemvrie, care la aciastă lună aŭ scris și predoslovie, precum se arată la acest Mineiŭ, care cumpărăndu-l un pravoslavnic creștin, l-aŭ dăruit la acea sfăntă biserică [4]. Pentru aceasta se

[1] Precedă în ms notița de față.

[2] Data e luată din notița tipărită la sfîrșitul prefeței Mineiuluĭ de Rîmnic pe Martie. Cf. Bianu-Hodoș, *o. c.*, p. 244.

[3] Așa dar Dimitrie Duma a fost tatăl, nu fratele luĭ Radu, cum presupune d. Furtună (*l. c.*, p. 71). El e menționat ca preot la biserica Sf. Nicolae între 1725 și 1756. Cf. St. Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Romînilor din Șcheĭ*, I (Brașov 1901), pp. 70, 223, 233, 240; II (Brașov 1902), p. 336, și aceleași, în *Istoria bisericiĭ Șcheilor*, p. 219.

[4] Sf. Nicolae din Brașov.

www.dacoromanica.ro

cuvine a lăuda și a binecuvânta tot pravoslavnicul creștin pre ceĭ ce să osărdesc la ceale folositoare. Căcĭ la neamul nostru cel românesc foarte puțin[ĭ] să află cu acest dar. Numaĭ milostivul Dumnezeŭ să ne lumineze cu mila și darul Sfințieĭ Sale, Amin. Anul 1782, Iulie 17." **Alex. Lăpĕdatu.**

DOCUMENTE.

Un act financiar din Vasluiŭ pe la 1780.

Zăcĭuiața pe bani ajutorințiĭ.
Ocolulŭ Crasneĭ.

leĭ	banĭ	
66,	11	*Băhnariĭ.*
2,	56	*breslașiĭ otŭ tamŭ.*
20		*Munteni de-gĭosŭ.*
40,	109	*Munteniĭ-de-susŭ.*
2,	99	*breslașiĭ dumisale Caminarulŭĭ Vasăli Miclescu cu Moara-Grecilorŭ.*
15,	109	*Soleștiĭ Banulŭĭ Rusătŭ.*
	109	*Luca Dăriescu, mazălŭ lepădatŭ.*
6,	66	*Șerbeștiĭ.*
5,	54	*breslașiĭ otŭ tamŭ, a Pah. Manulachi Miclescu.*
26,	44	*Pribeștiĭ.*
7,	33	*breslașiĭ a Comisulŭĭ Rosătŭ.*
3,	22	*Tăoștiĭ.*
4,	66	*Bălțațiĭ.*
17,	55	*Dobrovățulŭ.*
9		*Butnariĭ boerilorŭ de Eșŭ.*
11,	99	*Micleștiĭ.*
3,	77	*breslașiĭ a Pah. Măriuță Micliascăĭ.*
8,	66	*Chirceștiĭ.*
3,	99	*breslașiĭ a Stolniculŭĭ Alexandru Hrisoverghi.*
10,	—	*Guțeștiĭ.*
2,	88	*breslașiĭ otŭ tamŭ.*
4,	55	*Boușoriĭ.*
	109	*Stoborăniĭ.*
15,	44	*Ciorteștiĭ.*
4,	11	*Tănaculŭ, cu mazălĭ lepădațĭ.*
3,	66	*Beneștiĭ, cu mazălĭ lepădațĭ.*
3,	44	*Boldesculŭ.*

www.dacoromanica.ro

4, 43 *Mănjăștii cu Chirila Istrati, mazălŭ lepădatu.*
3, 56 *Pocriaca.*
3, 77 *Trestiiana.*
1, 43 *Corobceniĭ.*

Ocolu Mijlocului

leĭ bani
6, 17 *Portariĭ.*
23, 22 *Fereștiĭ.*
13, 67 *breslașiĭ otŭ tamŭ.*
4, 66 *Zăpodeniĭ.*
13, *Onceștiĭ, cu doĭ copiĭ dinŭ casi, lepădațĭ.*
4, 45 *Rădiulŭ.*
15, 55 *Tufeștiĭ.*
12, 88 *Calăeștiĭ.*
1, 99 *breslașiĭ otŭ tamŭ.*
25, 109 *Dumasca, cu Lipoveniĭ.*
„ 109 *breslașiĭ a Stolniceseĭ Marii Costandachi.*
7, 66 *Șureneștiĭ.*
5, 55 *Cantereștiĭ.*
2, 88 *Ciorăța.*
1, 110 *Boțoae.*
12, 40 *Borosăștiĭ.*
3, 77 *trecuțiĭ pisti scutelnicĕ.*
3, 66 *Frasiniĭ.*
3, 11 *Cășlașiĭ luĭ Adamachi.*
10, 109 *Potropeștiĭ.*
— 109 *Poiana Potropeștilorŭ.*
2, 88 *Bodeștiĭ.*
3, 44 *breslașiĭ Pah. Leonesi.*
6, 44 *Prisăcariĭ dumisale Hat. Ghica.*
4, 11 *Mărceștiĭ.*
12, 88 *Ghergheleu.*
1, 109 *Foti i Costandinŭ Greci.*
5, 33 *Liudi Bărnovanuluĭ.*
4, 22 *Beriasa.*
2, 99 *Băneștiĭ.*
1, 63 *Tătărăniĭ.*
77 *breslașiĭ a Anicăĭ Stolnicesi Costandăchioai.*

www.dacoromanica.ro

Ocolulŭ Fundului-de-Gĭosŭ.

10, 66 *Ţăbăneştiĭ.*
4, 66 *breslaşiĭ.*
44 *Şofrăneştiĭ.*
9, 11 *Drăgeştiĭ.*
2, 33 *Coticulŭ.*
8, 76 *Grieştiĭ.*
2, *breslaşiĭ otŭ a Pit. Burghele.*
5, 99 *Căscoeştiĭ cu Vasăli Perju, copilŭ dinŭ casă, lepădatŭ.*
3, 66 *Todireştiĭ, cu liudi otŭ Hucŭ.*
1, 66 *breslaşiĭ otŭ a Logofătuluĭ Feştilă.*
15, 54 *Borăştiĭ cu slugili lepădati.*
2, 88 *Argaţiĭ Handoceştilorŭ.*
3, 109 *Glodeniĭ Gănduluĭ.*
2, 33 *Jăgorăniĭ.*
3, 55 *Parpaniţa.*
21, 44 *Negreştiĭ.*
7, 33 *breslaşiĭ otŭ a casăĭ Spat.*
5, 54 *breslaşiĭ a Cămir. Hrisoverghiĭ.*
6, 44 *Glodeniĭ Banuluĭ Cuza, cu slugile Lepădatuluĭ.*
7, 88 *Frănčugiĭ, bezŭ breslaşĭ.*
2, 44 *breslaşiĭ otŭ a Stolčs. Holbănesi.*
17, 99 *Căzăneştiĭ.*
17, 109 *Şcheia, scutelnici a dumis. Banuluĭ Stav[ă]rŭ.*
2, 11 *trecuţiĭ pintri (?) scutelnicĭ otŭ Stoianŭ crăčmarŭ.*
4, 66 *rămaşiĭ dinŭ surugiĭ.*
1, 99 *argaţiĭ Căpitanuluĭ Coste otŭ tamŭ.*
19, 11 *Fagulŭ Comisuluĭ Iordachi Leonŭ.*
8 *Faurulŭ, cu vănătoriĭ Lepădatuluĭ.*
21, 99 *Scut. dums. Vorc. Costandinŭ Paladi otŭ Şcheia.*
10, 109 *breslaşiĭ otŭ Banuluĭ Cuza.*
19, 11 *Vultureştiĭ.*
3, 77 *Scănteia bivŭ surugiĭ cu fănariĭ.*
44 *Gheorghii Cĭorneiŭ.*
1, 90 *Ipate.*
3, 52 *Roşcoae.*
55 *Panču Crăčmarŭ.*

Ocolulŭ Fundului-de-sus.

14 *Bozăeniĭ.*
4, 77 *Cuci, Vasăli Bercu, mazilŭ lepădatŭ.*

www.dacoromanica.ro

4, 33 *Vovrieștiĭ.*
1, 99 *liudi otŭ Moara, Spat. Cananò.*
3, 54 *Băbușa.*
16, 11 *Dagăța.*
3, 62 *Suhuleț u.*
6, 43 *Băloșeștiĭ.*
2, 22 *Dumeștiĭ, cu Sofronii răşchitoriŭ.*
2, 22 *Găureniĭ, cu slugili Lepădatuluĭ.*
7, 33 *Păuceștiĭ scutelnicĭ a Stolniculuĭ Naculuĭ.*
1, 11 *Trecuțiĭ pintri scutelnicĭ.*
2, *Fundu Poenariloru.*
12, 22 *Tansa cu Lupu mazălŭ lepădatŭ.*
1, 55 *Crăeștiĭ.*
1, 34 *Răngoae.*

Ocolulŭ Stemniculuĭ.

6, 99 *Zăzăuca.*
1, 66 *Argațiĭ luĭ Romanŭ Branŭ.*
8, 22 *Lipovățulŭ.*
1, 11 *Poslușniciĭ.*
37, 109 *Bălteniĭ.*
5, 33 *Chetreștiĭ.*
10, 99 *Albeștiĭ i Băleștiĭ.*
109 *Deleștiĭ-de-gĭosŭ.*
2, 99 *Deleștiĭ-de-susŭ.*
4, 11 *Breslașiĭ Sulgĭ. Hrisoverghi.*
5, 109 *Oșeștiĭ, cu mazăliĭ lepădațĭ.*
5, 81 *Rafaila.*
5, 77 *Buhăeștiĭ.*
5, *breslașiĭ.*
6, 22 *Bărzeștiĭ cu breslași.*
6, 66 *Călugăreniĭ.*
1, 11 *Cozmeștiĭ.*
57, 33 *Vasleniĭ birnicĭ.*
6, „ *Broșteniĭ.*
„ 88 *Ionŭ Mocanŭ otŭ Moara luĭ Paladi.*
5, 54 *Jădoviĭ otŭ tărgŭ.*
12, 11 *Haimanalile otŭ tărgŭ.*
22, 33 *negușitoriĭ dinŭ tărgŭ.*

www.dacoromanica.ro

Adunarea sumilorŭ.

314, 22 ocolŭ Crasniĭ
219, 110 ocolulŭ Mijloculŭ.
278, ocolulŭ Fundulŭ-de-gĭosŭ.
83, 76 ocolŭ Funduluĭ-de-susŭ.
219, 43 ocolŭ Stemniculuĭ.
36, 109 dughenile i crăcmile din tărgŭ.
Adică una mie una sută cincĭzăcĭ și doĭ leĭ.
(Bibl. Ac. Rom., acte greceștĭ din Constantinopol.)

O judecată a tîrgului Drăgușeni.

Anul 1823, Maiŭ 29, judecătoriia Țănutuluĭ Covurluiuluĭ aŭ ascultat jaloba locuitorilor tărgoveț̆ĭ din Drăgușenĭ asupra posesoruluĭ aceștiĭ moș̆ĭ, Constantin Pondichi, cuprinzătoarc că eĭ, cînd s'aŭ alcătuit cu răposatul Vornic Ioan Grecianu, veșnicul stăpîn a numiteĭ moș̆ĭ, ca să să statornicească în acel tîrguș̆or, aŭ avut învoială întru acestaș̆ chip:

Întăiŭ, ca să deie de fieștecare stînjen de loc de la fața uliț̆eĭ cu stînjenul gospod cîte treĭ leĭ pe an; al 2-le, să deie cîte un leŭ de vadra de rachiŭ ce va vinde fieștecare, în dugheana sa; al 3-le, să deie cîte 20 parale de vadra de păcură într'un an, cît va vinde; 4-le, cine va ț̆inè căsăpie, să aibă a plăti cîte 60 parale pentru una oaie, 6 parale de un miel, 1 leŭ de mascur, iar altă nimică, precum le glăsuiește însuș̆ acea învoială ce o aŭ la sine, iscălită de răvosatul. Iar pentru vitele lor ce se vor păș̆una pe emașul satuluĭ, să nu plătească nimică. Și, urmîndu-se aceasta păr' la o vreme, după ce s'aŭ dat moș̆ie în posăsie Stolniculuĭ Gheorghe, cu care pentru havaetul rachiuluĭ și a păcurĭĭ s'ar fi învoit cu vurta, și nu aŭ fost maĭ mult supăraț̆ĭ peste învoială, iar la anul de pe urmă a posăsorieĭ dumisale, aŭ vîndut havaetul acesta dumisale Constantin Pondichi, care, fără să se uite la învoiala ce aŭ de la Stolnic și nicĭ la învoiala vecĭniculuĭ stăpîn, ar fi luat havaet cum aŭ putut împlini cu putere de la sine. Apoĭ, după aceia, luînd în posesie moș̆ia d. Constantin Pondichi, nicĭ cum nu s'ar fi uitat la învoiala ce aŭ cu vecĭnicul stăpîn și ar fi închipuit de la sine cu stînjănul maĭ mic, cu care chip aŭ suit plata havaetuluĭ mult maĭ cu sporire decît într'alț̆ĭ anĭ; asemenea și havaetul rachiuluĭ și a păcurĭĭ l-ar fi întreit cu luare și l-aŭ îndeplinit cu închiderea dughenilor și cu feluri de batjocurĭ păr' cînd i-ar fi supus de ar fi plătit în anul trecut cîte 60 parale de vită la

www.dacoromanica.ro

locurile dumisale, vite, și, nu în destul, ar fi mai plătit încă 265 lei, după izvodul ce aŭ, supt cuvînt că ar fi făcut vitele stricăciuni în țarina sa. Pe lîngă acestea alișverișurile ar fi stricat, pentru că de la aceĭ cari vin cu vite de vînzare, îĭ apucă cu strînsoare și ar fi luînd de la dînșiĭ cît vroiește de la toate mărunțișurile producturĭ pentru mîncare ce vin în tîrgușor de vînzare, ce silește a li plăti ceia ce vroiește; din care pricină ar fi contenit a mai veni, găsindu-să jăluitoriĭ siliți a merge pe la alte tîrguri de cumpără pentru hrana lor. Și, în sfîrșit, împrumutărĭ de banĭ, marfă ce aŭ luat de la eĭ, nicĭ de cum n'ar vroi să li plătească, prelungindu-ĭ din vreme în vreme cu felurĭ de chipurĭ. Dc caro ne mai putînd suferi greutățile ce pătimesc, s'aŭ rugat Judecătorieĭ ca să fie pușĭ la cale întru toate obijduirile, statornicindu-li-se învoială ce o aŭ făcută cu veșnicul stăpîn.

În urmarea căreia jalbe, Judecătoria, întrînd în tractație, în ființa amînduror părților împricinate și aĭ însuși veșniculuĭ stăpîn, s'aŭ pliroforisit mai întăiŭ de cuprinderea originalniceĭ învoielĭ, trecută în condica caseĭ, rămasă de la răposatul Vornic Ioan Greceanu, supt însuși iscălitura tîrgoveților asupra îndatoririlor ce i-aŭ așezat pe moșie Drăgușenĭ, întemeiat pe hrisovul D. Ioan Sandu Sturza Voevod din leat... (sic). *Pe același dar temeiŭ, ce pentru totdeauna rămîne statornică urmare și socotința Judccătorieĭ:*

1°) ca să lipsească pe viitorime orice asupririĭ cu lăcomie, va păși posăsorul saŭ însuși vecinicul stăpîn în măsurarea coților pe fața uliței, să se deie de la Judecătorie măsură de pe palma gospod, cu care să urmeze măsura la fieștecare dughiană, iar nu în alt felĭ;

Al 2-le, pentru punctul rachiuluĭ și a păcurilĭ, pe vremea viitoare se va urmà neclintit după punctul al 3-le din învoiala vecĭniculuĭ stăpîn, cu acesta însă: să se întrebuințeze această plată din toată suma rachiuluĭ ce va întra în tîrg, iar nu și de la aceĭ ce se vor împărtăși a vinde cu paharul, tot din acea sumă plătită odată, nu mai puțin. Și pentru tăiatul cărniĭ iarăși să se păzească după punctul al 4-le din acea învoială.

Al 3-le, pentru punctul mortasipieĭ să se ieie după puncturile gospod, cîte 8 parale, adecă 4 parale de vînzătorĭ și 4 parale de cumpărătorĭ;

4-le, datoriile ce s'aŭ găsit drepte aŭ hotărît ca să le plătească fără nicĭun cuvînt la vadèle, însă: 3.700 leĭ cele cu sineturĭ, iar cele fără sineturĭ somă de 2.255 leĭ, de care însuși Pondichi n'aŭ tăgăduit, mărturisindu-le de bune, să se socotească acum îndată și să le plătească dacă creditoriĭ nu vor voi să le mai aștepte.

www.dacoromanica.ro

Al 5-le, posăsorii saŭ însuşi veşnicul stăpîn va conteni de acum cu totul a lua din mărunţuşurile ce vin în tîrg spre hrana norodului, din care păn' acum aŭ obişnuit a lua, de vreme că nu se pomeneşte nicĭ cum prin hrisov gospod, şi nicĭ la învoiala cu tîrgoveţiĭ, afară numaĭ de acele opt parale de vitele vîndute şi 4 parale de jugul a tot carul cu orĭce marfă de vînzare va întra în tîrg.

Iar pentru punctul ispăşirii, de vreme ce ispăşirea aŭ fost de 14 chile, 11 dimirliĭ şi după hotărîrea de maĭ înnainte aŭ fost ca să deie în treĭ părţi, adecă două părţi lăcuitoriĭ mahalaleĭ şi o treia parte să o tragă în două, adecă: jumătate posăsorul şi jumătate jăluitoriĭ tîrgoveţi, — decĭ, pentru că şi în alte pricinĭ urmate cu lăcuitoriĭ şi cu posăsorul este orînduit Polc. Costiĭ Chebac întru cercetare, să se însărcineze şi cu aceasta tot pe numitul Chebac, ca să cerceteze, şi, dacă va dovedi că aŭ luat de la tîrgoveţi muĭ mult decît ceia ce s'aŭ cuvenit, apoĭ să îndestulaţi pe jăluitorĭ, fiind aceasta şi cu mulţămire amînduror părţilor.

6-le. Şi, în sfîrşit, maĭ cercetînd Judecătoria şi punctul asupririĭ întru păşunatul vitelor tîrgoveţilor, şi văzîndu-se că posăsorul aŭ apucat a opri pentru fînaţ un loc de emaş, s'aŭ hotărît ca eĭ, tîrgoveţiĭ, să nu poată întra cu vitele în acel loc, decît vitele lor se vor păşuna în anul acesta pe unde merg şi a posăsoruluĭ, iar pentru viitorime li va slobozi imaşul ce din învechime l-aŭ avut.

Drept aceia, de vreme că la tractaţia aceştiĭ pricinĭ s'aŭ descoperit întru adevăr că în vreme trecută posăsoriĭ s'aŭ întins a trage din havaeturĭ peste legiuirea învoieliĭ ce o aŭ tîrgoveţiĭ la mînă lor de la vecĭnicul stăpîn, răposatul Vornic Greceanu, asupra cărora, de şi aŭ vroit Judecătoria după tot cuvîntul dreptăţiĭ a-ĭ despăgubi, fiind împrotiva şi a bunelor rînduielĭ, dar, pentru că toate părţile s'aŭ mulţămit a rămînè acele uitate şi maĭ mult nepomenite, şi-aŭ unit şi Judecătoria socotinţa ca maĭ mult să nu urmeze pretenţie, nicĭ din partea tîrgoveţilor, nicĭ din partea posăsoruluĭ. Iar pentru viitorime s'aŭ hotărît să se îndeplinească toate legiuirile cuprinse prin această hotărîre a Judecătorieĭ, într'unire cu glăsuirea acturilor de sus de învoială ce-s întemeiete pe hrisov. Spre care sfîrşit să se scrie pîrcălăbieĭ ca, în predmetul acesta a întinderiĭ peste aceste legiuirĭ din partea, orĭ a posesorilor, saŭ a vecĭniculuĭ stăpîn, să aibă privighere a nu se maĭ urmà, şi pe nişte asemenea să-ĭ oprească cu totul; tot odată să se facă cunoscut viţ-consulatuluĭ chesaro-crăiesc că condeiele de banĭ ce s'aŭ dovedit drepte datoriĭ a luĭ Pondichi cătră tîrgoveţi,

www.dacoromanica.ro

să-l îndemne a le plăti fără mai multă prelungire, fiind îndestulă vreme de clnd sînt răbdători, şi el nicio îngrijire n'aŭ avut a se pune la cale.

Aşa dar, după socotinţa judecătorieĭ şi pe cuprinderea hrisovuluĭ i a învoieliĭ urmîndu-se întocmaĭ nestrămutat de către posăsorĭ saŭ veşnicĭ stăpînĭ şi de către lăcuitoriĭ tîrgoveţĭ, se vor chema în presudstvie ca să iscălească supt această opridilenie (sic)*; tot odată însă tîrgoveţilor să li se deie copie încredinţată de pe învoiala aflată în condica caseĭ boierilor grecineştĭ pentru aşăzatul obiceiŭ în tîrguşorul Drăguşeniĭ; pe care spre neclintită eĭ [ne]strămutare s'aŭ trecut în acturile Judecătorieĭ, supt no. 19.*

Iscăliţĭ Complectul Presudsfieĭ:

Judecătoria Ţinutuluĭ Covurluiuluĭ.

În urmarea cereriĭ unora din vechiliĭ opştieĭ tîrguşoruluĭ Drăguşaniĭ, făcută către tribunal prin jalba înregistrată la no. 2390 şi conform încheieriĭ Camereĭ, Judecătoria, legalisînd această copie de practica scoasă întocmaĭ după acea aflată în condica unor asemenea din trecutul an 833, o sloboade numiţilor spre regulă, aşa prĕcum acea ce li s'aŭ dat atunce, fiind ruptă şi neînstare maĭ mult de a fi purtată, s'aŭ oprit acum în tribunal.

No. 2038. *(Iscăliturile şi peceţile.)*

1857, Săptv. 7.

(După actul dat de d. D. V. Ţoni.) Publicate de **N. I.**

DĂRI DE SEAMĂ.

T. Burada, *Istoria teatruluĭ în Moldova*, I, Iaşĭ 1915.

Cartea d-luĭ Burada, care e nouă în multe părţĭ, faţă de lucrările anterioare ale aceluiaşĭ, publicate în „Archiva“ din Iaşĭ, arată că şi la 70 de anĭ, şi în Romănia maĭ ales, se pot face cărţĭ de stăruinţă şi de organisare.

Avem întăiŭ un capitol despre vechiul teatru popular al Irozilor. D. Gaster pretindea că el ar fi de obîrşie apuseană, şi anume săsească, adus din Ardeal abia în veacul al XVII-lea. N'avem forma maĭ veche a cîntărilor lor, dar ajung cuvinte aşa de vechĭ cum e „cocon“ pentru copil orĭ cuvinte luate de-a dreptul din Orient ca acela pentru ostaş ca să arăte că nu pe această cale se poate ajunge la o înţelegere a lucruluĭ.

D. Burada răspinge ipotesa împrumutuluĭ de la Saşĭ. Un argument incontestabil însă îĭ lipsia: îl avem. Textul pe care-l vom

www.dacoromanica.ro

cita nu dovedește că „Irozii“ nu sînt în legătură cu „jocurile“, cu „misterele“ religioase ale Occidentului, dar că *încă în vremea lui Vasile Lupu catolicii din Moldova le obișnuiau fără ca lumea cealaltă să se mire.* Iată, în adevăr, ce zice cunoscutul visitator apostolic Bandini *(Analele Academiei Romîne,* XVI, p. 319), vorbind despre datinele de la Anul Nou în Moldova:

„După ce s'au isprăvit toate, Mitropolitul cu Vlădicii luĭ întovărășĭ pe Domn la Curte, de care fură primiți la masă și tratați din bielșug, iar alți călugări și popi se întoarseră acasă buluc și fără nicĭo rînduială. *Iar noi, cu doĭsprezece ucenici, cu treĭ Crai de la Răsărit îmbrăcați în veșmînt regal nou și cu icoana Maiceĭ Domnuluĭ în ordine întorcîndu-ne, cîntînd românește și latinește, am dus până la parohia noastră o parte nu mică a aceleĭ mulțimi învălmășite*[1].“

Pasagiul e limpede și înlătură orice îndoială asupra originiĭ la noĭ a „joculuĭ“ Irozilor. Venit din Germania—cum dovedește numele Crailor, care nu sînt cele orientale —, el a trecut de la vechiĭ tîrgoveți germanĭ (nu sașĭ) din Suceava, Siretiŭ, Baia, Cotnarĭ, Iașĭ la Moldovenii de neamul nostru, în mijlocul cărora aceștia se pierduseră.

La jocul păpușilor (p. 33 și urm.), imitație a teatruluĭ de marionete turcesc, al „caraghiosuluĭ“, trebuie să se observe că el a venit în epoca Fanarioților din lumea Orientuluĭ, și anume întâiŭ la Bucureștĭ. În volumul al doilea din *Geschichte des transalpinischen Daciens,* p. 401 și urm.[2], Sulzer îl descrie foarte bine, așa cum îl jucaŭ la Curte ceaușiĭ. Nimic nu lipsește: pînza luminată, păpușile „aus Pappendeckel oder Kartenblättern“, legate cu sforĭ —de aicĭ a rămas expresia: „a trage sforile“—și glumele grosolane „în românește, grecește, dar mai mult în turcește“ „Cazacul“ din jocul moldovenesc (Burada, p. 35) era înlocuit printr'un Neamț în uniformă, un desertor (Sulzer, p. 401). Mă întreb

[1] „Finitis omnibus, Metropolita principem, cum suis Vladicis, ad palatium comitati fuere, a quo convivio excepti et liberaliter tractati fuere; alii vero monachi et popones confuse et sine ullo ordine domum repetiere. Nos, cum duodecim studiosis, tribus Regibus Magis regia veste nova indutis et cum imagine Deiparae portata, disposito ordine regressi, valachice et latine concinentes, non parvam confusae multitudinis partem usque ad parochiam traximus.“ — Pentru masa egumenilor, care se părăsi în Domnia luĭ Constantin Mavrocordat, v. Condica luĭ Iorgachi, *Letopisițe,* III, p. 313.

[2] D. Burada cunoaște acest pasagiu.

www.dacoromanica.ro

chiar dacă nu e vorba de „Păpuși“ *transformate ca pentru o nuntă* în așa-zisa poesie comică a luĭ „Milescu“, pe care Sulzer pretinde că a auzit-o, înroșindu-se, ca un fost ofițer împărătesc ce era, „la o nuntă săsească 'n Ardeal“ (?) (*o. c.*, III, p. 9 și urm.). În adevăr este Ciobanul, care în versiunea mutată în Ardeal amestecă pe „Martin hoțul“, pe „Șerban din Bucureștĭ“ și, pentru rimă, pe „județul din Zîrneștĭ“, și iată Ilinca, împreună cu închinătorul eĭ Draguș: Ilinca e însă „fata Ilenuța“ din jocul reprodus de d. Burada (p. 35 și urm.).

Urmează la d. Burada „plugușorul“ saŭ „buhaiul“, „colinda“, —una hazlie la Sulzer, *ibid.*, II, p. 418:

Colindeț, colindeț,
Baba șade la coteț,
Bagă pita'n săculeț, etc.

Apoĭ „nunta țerănească“, „sorcova“ munteană (cu interesanta descriere a luĭ Cesar Boliac, din *Trompeta Carpaților*, pe 1875: Logofătul de obiceiurĭ „sorcovind“ pe Vodă), Turca și Capra (cu însemnarea că e descrisă și la Cantemir și la Sulzer): îmĭ aduc bine aminte că această „Cloanță“ face parte din obiceiurile populare turcești, avînd și indecența care le caracterisează pe acestea. Călușarĭĭ (cu toată mențiunea în vechile izvoare) ocupă maĭ multe paginĭ: dar descrierea din „Kornis Ilona“ a luĭ Daniil Dozsa nu trebuie adusă înnainte; nu e un „op istoric“, ci un roman istoric. Se vorbește de scrînciob (dulapul Turcilor): un „prefect“ al cleruluĭ catolic din Moldova stăruia în 1778 să se oprească „acea mașină periculoasă sufletuluĭ și trupuluĭ, zisă de popor *skinciu (sic)*, care se ridică de Paștĭ pentru jocul în de obște al tinerilor de ambe sexe“ (Iorga, *Studiĭ și doc.*, I-II, p. 116, no. LXVII). Pasagiul despre Paparudă (identificată cu „Păpălugă“) din Cantemir e reprodus, fără semne de citație, și la Sulzer, II, p. 321. Cîteva pasagiĭ nouă despre *pehlivanĭ* se află și la Șăineanu, *Influența orientală*, II, p. 288. Despre Drăgaica, citația din Cantemir este și la Sulzer (*ibid.*, pp. 319-21). La „măscăricĭ“ pasagiile ce-ĭ privesc din anatefterul brîncovenesc (cu „cel ce s'aŭ lăsat din clopotniță“) se află acum în ale mele *Studiĭ și doc.*, V. Vin la rînd în cartea de față „soitarĭĭ“, „geamala“ (maĭ bine descrisă la Șăineanu, *l. c.*, pp. 185-6), Hagi-Ivat, Caloianul, cucĭĭ, saegiĭ (din Dobrogea), Lăzărelul, „scoaterea cailor la ceair“ (descrisă și în Sestini; v. resumatul ce am dat în Arhiva din Iași, anul V).

www.dacoromanica.ro

Caiĭ se botezaŭ la Bobotează, cum a făcut și Mihaĭ Viteazul pe vremea petrecerii luĭ dincolo de munți, după un raport contemporan (Hurmuzaki, XII, p. 629): „La 10 ale acesteĭ lunĭ (Ianuar), Mihaĭ a serbat la Alba-Iulia o mare serbătoare a legiĭ luĭ; la care el și toțiĭ oameniĭ săĭ de frunte de toată națiia (aŭ luat parte); el însuși îmbrăcat cît maĭ măreț și frumos și caiĭ în chipul cel maĭ scump, ca o procesiune, și arhiepiscopul săŭ de Tîrnova, Rali, i-a binecuvîntat și i-a stropit cu aghiazmă...“ Jocul giriduluĭ e zugrăvit și în călătoria din 1818 a luĭ Lagarde (*Voyage de Moscou à Vienne*, Paris 1824); *halcaua*, de aceiași origine turcească, se întîlnește și în izvoare mult maĭ vechĭ decît Iorgachi (v. Șăineanu, *l. c.*, p. 200). Chiraleisa e pomenită și la Sulzer, după Cantemir.

De teatru e vorba însă de la p. 89 înnainte. „Actoriĭ“ din descrierea, în autobiografia luĭ Ioan Kemény, a nunțiiĭ Marieĭ luĭ Vasile Lupu, sînt, de fapt, pehlivanĭ (p. 91), iar ceaușiĭ luĭ Sulzer sînt păpușarĭ. Mențiunea actorilor germanĭ ce aŭ trecut, prin 1795, pe la Folticenĭ în Rusia am crede-o cu greŭ: Folticeniĭ eraŭ abia în curs de întemeiere. După spusele luĭ Manolachi Drăghicĭ se vorbește de teatrul turcesc în Iașĭ la 1802 (pp. 92-3) și de represintațiile europene cu „umbre chinese“ la 1806 (p. 93). Se reproduc actele privitoare la represintațiile date pentru Rușĭ de Gaetano Maggi (nu Madji) în 1810 (p. 94 și urm.). Se ajunge apoĭ la represintațiile școlarilor din pensioane, tot după mărturia luĭ Drăghicĭ (pp. 96-7) și la „Serdarul de Orheiŭ“, descoperit de Alecsandri (pp. 97-8). De aicĭ înnainte sîntem în epoca luĭ Asachi (p. 99 și urm.), în care maĭ aflăm însă și ciudățeniĭ ca represintația în rușește (și în românește în afiș) a luĭ Molière la 1821, de o trupă rusească. Afișul din 1826 al „dracilor“ „companieĭ franțuzeștĭ“ ar trebui fotografiat în Arhivele din Berlin, unde se află, și reprodus.

De aicĭ se urmărește, după afișurĭ, broșurĭ, dărĭ de seamă în ziare, piese de arhive, cu o admirabilă îngrijire tot ce privește istoria Teatruluĭ românesc și străin pănă la 1848. Niciun cercetător al literaturiĭ noastre nu se va putea scuti de a cerceta cu cea maĭ mare atenție acest prețios volum, alcătuit cu atîta osteneală și cu o rîvnă așa de lăudabilă. Dese reproducerĭ de afișe[1] cresc și maĭ mult valoarea însemnateĭ lucrărĭ. **N. Iorga.**

[1] A se adăugi afișul fără dată (dar după 1840) pe care l-am reprodus în *Drum Drept* pe 1913, p. 225 și urm.

www.dacoromanica.ro

A apărut n-l 5, anul al II-lea, pe luna Maiŭ 1915, din

BULLETIN DE L'INSTITUT

POUR

L'ETUDE DE L'EUROPE SUD-ORIENTALE

SUMARIŬ:

Cantacuzène: Question roumaine. — Ghéroff: Question bulgare. — Cvijc: Question serbe. — Andréadès: Question grecque. — Fua: Jeunes Turcs. — Densusianu: Histoire de la langue roumaine. — Mileff: Propagande catholique. — Iorga: Notes et extraits. — Haumant: Nénadovitsch.

A apărut

Istoria războiuluĭ balcanic

de N. IORGA.

Preţul: Leĭ 3.00.

A apărut:

Notes et extraits

pour servir à

l'Histoire des croisades

au XV-e siècle,

publiés par

N. IORGA.

Quatrième série (1453—1476).

Preţul: Leĭ 5.00.

A apărut

ISTORIA COMERŢULUI ROMANESC

de N. IORGA.

VOLUMUL I-iŭ (până la 1700):

Drumurĭ, mărfurĭ, negustorĭ şi oraşe.

Lucrare scrisă din iniţiativa şi cu sprijinul d-luĭ

DIMITRIE HAGI-THEODORAKY.

Preţul: leĭ 3.50.

www.dacoromanica.ro

Tipografia „Neamul Românesc“, Vălenii-de-Munte.

www.dacoromanica.ro